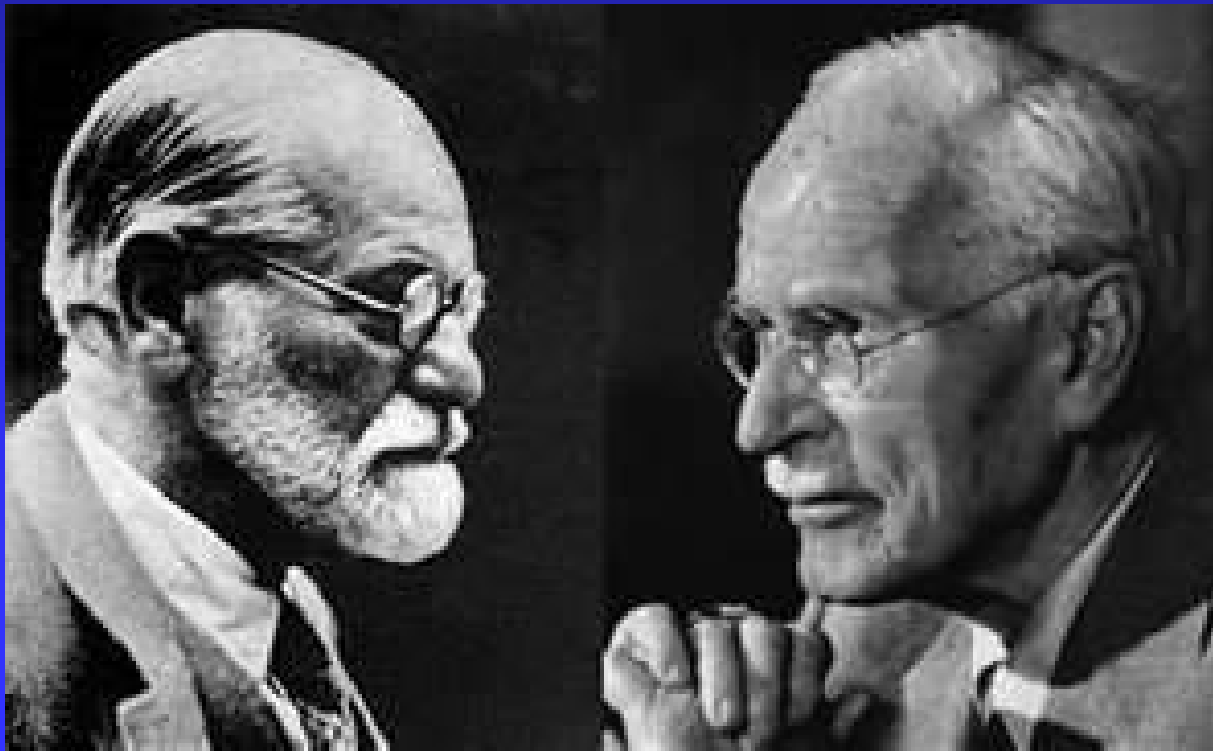

Hlubinná psychologie a sémiotika

- Psychoanalýza
- Analytická a archetypová psychologie

Psychoanalýza a sémiotika

Psychoanalýza

- Hermeneutika podezření
- Jedinec i kultura jako hra iluzí
- Iluze jsou výrazem skrytých, nevědomých, zčásti nevyhnutelných konfliktů (člověk jako ne příliš povedený kompromis mezi přírodou a civilizací, jakési „špatně ochočené zvíře“)
- Interpretací (demaskováním) zjevného (iluzorního) je možné dojít ke skryté pravdě

Objev psychoanalytické metody

- Konverzní hysterie
- Příklad „Anny O.“
- Léčba jako „rozpomínání“ či „katarze“ („talking cure“, „chimney sweeping“)
- „Studie o hysterii“ (1895)

Těles. příznaky jako symbolické vyjádření vytěsněných obsahů

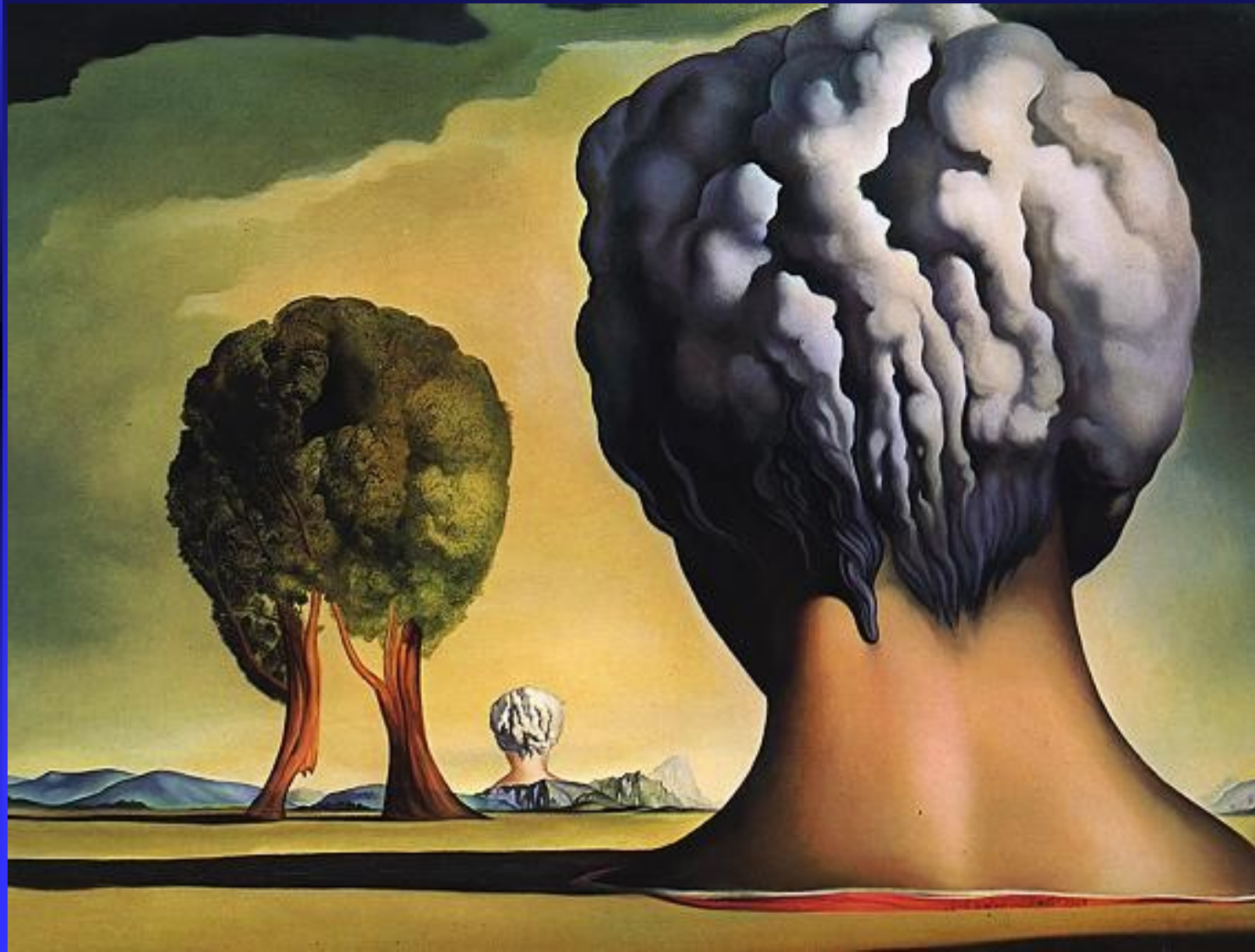
- Bolest v kříži, ischias jako „morální břemeno“ či „je toho ne mě moc“
- Bolestivé polykání jako „nemohu to spolknout“
- Bolest ve tváři jako „cítím se uražen“

Co je to symbol?

- Ricoeur: výraz o dvojím smyslu, kde smysl zjevný (doslovný) odkazuje ke smyslu skrytému (přenesenému).
- Corbin: výrazy zprostředkovávající mezi rovinou inteligibilní a rovinou fyzickou.
- Fromm: výrazy, ve kterých zjevné a konkrétní poukazuje ke skrytému, niternému, abstraktnímu či duchovnímu.

Symbol versus znak

Symbol, metafora a alegorie

Symbol jako výsledek „ustanovené“, nikoliv „přirozené“ podobnosti

Příklady:

- Uváznutí ve výtahu
- „Přízemní pozice, ze které už nelze nikam spadnout“
- „Žízňivý poutník kráčející do místa občerstvení“
- Dětská hra „fort da“
- Západ slunce

Oblasti výskytu symbolů

- Sny
- Pohádky a mýty
- Umění
- Dětská hra
- Psychopatologie
- Ad.

V jakém smyslu jsou Drábkovy
(Morávkovy) „Akvabely“
symbolem či metaforou

Symbol, metafora a „acting out“

- Určité nereflektované obsahy či tendence přicházejí ke slovu v podobě somatizací (př. hysterické symptomy)
- nebo přímočarého (někdy destruktivního) jednání
- Doslovně realizované symboly či metafory

„Acting out“, divadlo, hysterie a Dyonýsos

Technika psychoanalýzy

- Volné asociace
- Překonávání odporu a vytěsnění interpretací
- Psychoanalýza jako metoda interpretace (jedince i kultury)

Výklad snů

- „Traumdeutung“ (1900)
- Sen jako splnění přání
- Sen jako „ochránce spánku“
- Sen jako zamaskované vyjádření vytěsněných obsahů

Topografický model psychiky

- Vědomí – předvědomí - nevědomí
- Přirovnání ke „dvěma místnostem, návštěvníkům večírku a cenzorovi na prahu“

Výklad snů

- Latentní a manifestní obsah snu
- Snová cenzura
- Snová práce - maskování za účelem překonání cenzury
- Interpretace snu – demaskování, proces opačný vzhledem ke snové práci

Mechanismy snové práce

- Zhuštění
- Přesunutí
- Názorná representace
- Druhotné zpracování

Snový mechanismus zhuštění

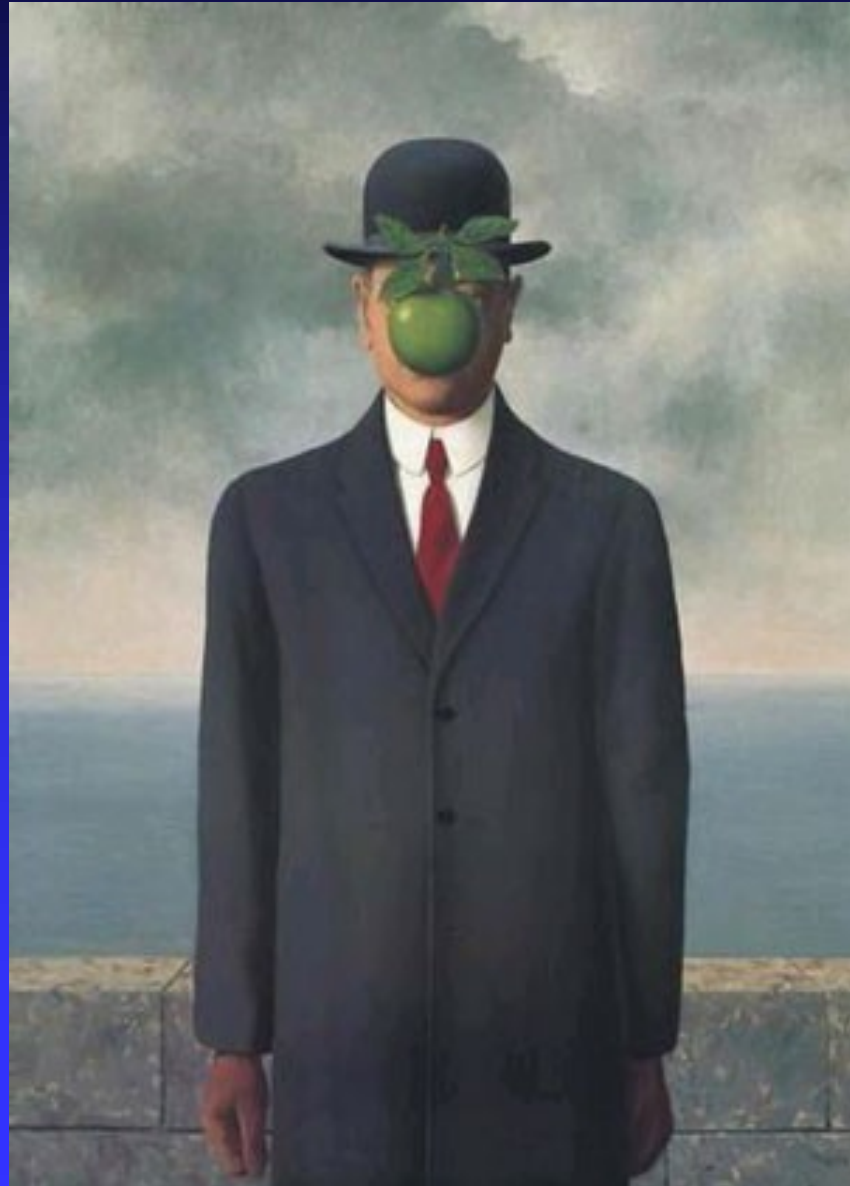
Snový mechanismus zhuštění

Sen a metaforická struktura porozumění

- *„Snícímu se (v době normalizace) zdá o noci, kdy začal chodit se svou partnerkou, tato noc je ve snu současně nocí na 21. srpna 1968“*
- mechanismem ZHUŠTĚNÍ dvou události do jedné je sen výzvou k UVIDĚNÍ JAKO (tj. partnerského vztahu jako „okupace“ lživě prohlašované za „bratrskou pomoc“)

Snový mechanismus přesunutí

Snový mechanismus názorné representace

Snový mechanismus názorné representace

Freudova teorie snů jako „poetika“

- Poetika – nauka o tom, „jak jsou udělána literární díla“
- Teorie snu – nauka o tom, „jak jsou udělány sny“

Psychoanalytická inspirace surrealismu

- A. Breton: tvorba jako „psychický automatismus“, jako imaginace řízená nevědomými procesy
- Lidské touhy jsou nekonečně vynalézavé v tom, jak si zamaskovaně a nepřímou přijít na své

Jakobson - dva základní druhy zvýznamňování sdělení (přenášení významu)

- kombinace
- syntagma
- styčnost
- in praesentia
- METONYMIE
- selekce
- paradigma
- podobnost
- in absentia
- METAFORA

Jakobson – metonymická a metaforická konstrukce

- realismus
- kubismus
- přesunutí
- magie na základě styčnosti
- romantismus
- surrealismus
- zhuštění
- magie na základě podobnosti

Metonymické a metaforické odpovědi v asociačním textu

Předložíme-li dětem asociační test, pak mohou na podnětové slovo SLUNÍČKO odpovědět např.:

- MRÁČEK (styčnost, metonymická konstrukce), nebo:
- POMERANČ (podobnost, metaforická konstrukce)

Příklady metaforic. a metonymic. strukt. utvář. významu ve vtipech

- *„Baví se dvě blechy, kolem běží pes, jedna říká: už musím, už mi to jede“* (metaforic.)
- *„Přijde chlap do tuzexu, přeskočí pult a požádá o politický azyl“* (metonymic.)
- Dětský vtip: *„Jdou dva medvědi po Sahaře a jeden povídá: tady ale muselo sněžit“* (umožňuje metaforic. i metonymic. interpr.)

Případ metonymické hádanky: Karkulka (Hrubínův „Špalíček“)

- Vlk: *„Čímpak je tvůj tatínek?“*
- Karkulka: *„Hádej! Dělá ohýnek, ten ohýnek rudě šlehne, kam dopadne, nic se nehne. Tatínek je myslivec.“*
- Vlk: *„Aha, to je jiná věc ... (mizí)“*

Smíšené (metafor. i metonym.) figury utváření významu

Příklady:

- rčení: „*Když dojde na lámání chleba*“
- Freudova: „*Botanická monografie*“
- Lynchův „*Sloní muž*“

Metonymické a metaforické hádanky

- Srovnání myšlenkové práce, kterou je třeba vykonat při porozumění metonymickým a metaforickým hádankám
- hádanka z „Karkulky“ versus hádanky z „Oidipa“ a z „Hobita“

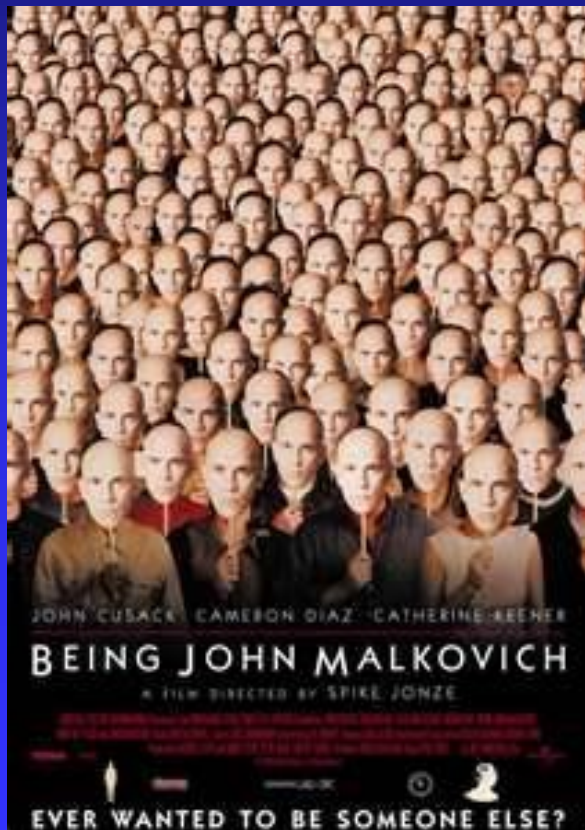
Příklady metaforických hádanek

- *„Co chodí ráno po čtyřech, v poledne po dvou a večer po třech“ (Oidipus)*
- *„Bez klíče a víka, schránka pokladní, a přece je zlatý poklad v ní“ (Hobit)*

Metaforické hádanky

- Jakým způsobem dochází k uhodnutí těchto hádanek
- Je třeba VIDĚT tři denní doby JAKO dětství, dospělost a stáří, či schránku s pokladem bez klíče a víka JAKO vajíčko
- Tedy je třeba vidět určité téma z hlediska určitého nosiče

Filmy Charlieho Kaufmana jako alegorie psychoanal. konceptů

Chybné výkony

- „Psychopatologie všedního života“ (1904)
- přeřeknutí, zapomenutí, přehmátnutí, přeslechnutí
- Výsledek soupeřících intrapsychických sil
- Konflikt potlačovaného a potlačujícího

Vtip a jeho vztah k nevědomí

- Vtip jako „prolomení strnulosti“, jako překvapivé narušení zaběhaného řádu
- Smích jako uvolnění napětí, jako vybití potlačené psychické energie
- Vtip jako reakce na situaci represe a cenzury

Psychoanalýza a umělecká tvorba

- „Básník a fantazie“ (1908)
- Poezie – fantazie splňující přání
- Překonání vytěsnění prostřednictvím fantazie, „sublimace“, symbolizace
- Libost – ušetření energie kterou spotřebovává proces vytěsnění

Básník a fantazie

- Básník mající nerealizovatelná, vytěsněná přání (potenciální neurotik)
- odvrací se od světa a plní svá přání cestou fantazie, sublimovaně, symbolicky
- toto rezonuje s vytěsněnými přáními mnoha lidí
- takto dosahuje úspěchu ve vnějším světě

„Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci“

- „psychoanalytický román“
- Zdroje Freudovy konstrukce: biografie, Leonardův deník, výtvarné dílo

„Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci“

Leonardo da Vinci:

- 1492, nemanželský syn, vyrůstá se svobodnou matkou, odtud zpět k otci a nevlastní matce
- Florencie: malíř
- Miláno: technik, vynálezce, vědec (zkoumá ptačí let, možnost sestrojít létající stroje)

„Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci“

Leonardo da Vinci:

- Pozdější období: záhadné výrazy ženských postav
- Leonardo si vedl deník psaný pozpátku, zde „vzpomínka z dětství“

„Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci“

Zvláštnosti Leonardovy:

- Absence intimních vztahů k ženám (a nejspíš i k mužům)
- Na kumštýře neobvyklé intelektuální zájmy
- Relativní nezávislost na tradici, „autoritou“ je mu příroda
- Záhadné výrazy některých postav
- Podivná „vzpomínka z mládí“

Freudova konstrukce

- „Vzpomínka“: fantazie o supovi
- Homosexuální fantazie
- Infantilní fantazie: kojení, matka – dítě
- Supí bohyně Mut: „samooplodnění větrem“, paralely z křesťanské věrouky

Freudova konstrukce

- Androgynní fantazie
- Obdoba s počátečními léty s matkou bez otce
- Vysvětlení homosexuality jako „věrnosti matce“, identifikace, „narcistní volba“

Freudova konstrukce

- Vědecké zájmy jako sublimace sexuální zvědavosti
- Touha létat jako sublimované vyjádření sexuálních tendencí

Freudova konstrukce

- Záhadný dvojznačný úsměv Mony Lisy jako vyjádření androgynních fantazií
- „Dvě matky“ na obraze „Svatá Anna“
- Akcentování přírody jako mateřského principu před otcovským principem náboženské autority

Freudova studie o Leonardovi - shrnutí

- Umělecká tvorba jako symbolické, sublimované vyjádření vytěsněných infantilně-sexuálních přání a fantazií